

A létezés esztétikája

Vasadi Péter emlékére

Búcsúszavakhoz, első pillantásra, talán fellengzősnek tűnik a cím. Nem az, mivel Vasadi Péter éteri művét és finom egyéniségét, létezése egészét evangéliumi esztétika járta át. Nem teszem hozzá, hogy számomra, mert a megállapítás túl van – Simone Weil-i értelemben – a személyesen.

Halálhíre akkor ért, mikor a nemlét felé sodródva, mind többször gondoltam soraira. Arra a verseiben megjelenő magnetikus erőterre, ami az ő értelmezésében nem érthetetlen, csak magyarázhatatlan, amely *Féken tartott lángjaival körülárkol s bokádtól fejtetődig megkezdi átvilágításod.*

Pontos, önmaguk nagyságát csendesen őrző, még inkább: leplező szavak. Meghatározói Vasadi Péter szeretetre méltó alakjának, jellemzői metafizikai rétegekbe emelkedő költészetének. Költő és műve – hite és működése – természetesen nem szétválasztható, miként egy harang nyelve és palástja sem. Hangot csak együtt tudnak adni. Hogy a harangpalást Vasadi Péter esetében az Úr volt-e, amelyben a költő „nyelvként” szólalt meg, vagy Benne „csengettyűzött” az Úr, talán lényegtelen, talán egyszer megválaszolendő kérdés. Legtisztábban szóló verseiből az Úrfelmutatáskor megszólaló csengők hangját hallom.

Évtizedekkel ezelőtt, egy könyvbemutatón ismerkedtünk meg. Mondtam néhány mondatot az aktuális, majd a valódi, azaz örök esztétikai értékekről, amivel valószínűleg megnyertem tetszését. Azt csak most teszem hozzá, hogy műveiben a keresztény szenvedéstörténet, a szögekkel rögzített maradandóság mellett folytonosan ott éreztem a szépség derűjének jelenlétét. A minden szép dologban van valami örökkévaló, platóni mozzanatát. (Párat lépve a lényeg felé: a „keresztény” kalokagathiát.) Míg könyvét dedikálta, felnézett, azután ezzel nyújtotta át a kötetet: ezt a szót – szeretettel – ritkán írom ajánlásaimba.

A szót megjegyeztem. Néha velem volt, néha leszakadt mellőlem – vagy én hagytam cserben –, legutóbb azonban utánam jött a kórházba. Mintha a költő küldte volna. Búcsúzóul, végső istenhozzádót intve. Röviden elmondom majd ennek a hol szenvedő, hol dicsfényben ragyogó Vasadi Péter-i szónak a történetét. Előbb azonban a találkozásról. Egy régóta húzódo adósság törlesztéséről.

Az Írók könyvesboltjában beszélgettünk Péterrel könyvbemutatója után. Költészetét Pilinszkyéhez hasonlítottam, amit szelíden elhárított, jöllehet az összehasonlítást értette, mi több, értékelte. De esélyt sem adott indokaim kifejtésére. Az összevetés jogosultsága ellen tiltakozott. Azt találtam ugyanis mondani, hogy úgy aránylanak verseik egymáséihoz, mint Kondor Béla és Rékassy Csaba grafikái. Nem a tartalom hasonlóságára céloztam a képzőművészek kapcsán, hanem a világos, az evidenciákat újrafogalmazó és bátran kimondó „vonalvezetésre”. Pilinszky nagyon nagy költő – mondta Péter. Védőszentjéhez hasonlóan, joggalannak érezte a „megdicsőülést”. Ha már a dicséret keresztje, gondolta, akkor legalább fordítva szegezzék fel rá.

Rokonságuk azonban több és más volt rokonságnál. Mindkettőjük vércőreit Jézus szenvedéstörténete töltötte fel. Az újtestamentumi ihletből táplálkozott esztétikájuk. Pilinszkyénél azonban a bűn és a megváltás, alapjában véve, nem földi kategória. (A bűn igen, míg a megváltás nem, noha a földi létben elkövetett bűnökre vonatkozik.) A kulcsmondat ekként hangzik: *szeretettel* mindent meg lehet váltani, mindent meg lehet menteni. Pilinszky eredendő büntudata a metafizikai szférában oldódik fel, míg Vasadi Péter cselekvő hite, a szeretet, a köznapok „poklában” is. A két megváltásképlet eltérő. Pilinszky János megváltója Jézus Krisztus, míg Vasadi Péteré az Ember Fia. Természetesen anélkül, hogy bármelyik végletesen kizárná a „másikat”. A különbséget megkísérlem érzékelteni.

Döbrentei Kornél (még a *Hitel* szerkesztőjeként) kéziratot kért Vasadi Pétertől. A költő a *Följegyzések a gyógyulók házából* című írással válaszolt, ami arról szól, amiről legnehezebb hitelesen beszélni: a szeretetről. Ez a szeretet megjelenik a vasárnapi misén, a ragyogásba emelt ostyában, hétköznapokon szintúgy, egy segítő mozdulatban, bármilyen profán „térben”. Vasadi Péter – alább következő – tudósítása a szeretetről nem a pillanatnyi éterszagú szenvedéstörténet része. Valami más. Általában így nevezzük: egyetemes. Valaha ezt jelentette a katolikus kifejezés. A költő képes volt azonosítani a rituális, valamint a szükségszerű szeretetet. A látványos húsvéti passióban a névtelen, köznapis szenvedést, illetve a köznapokban a húsvéti passiót.

Létezett számára a Tízparancsolat előtt, egy, a többenél fontosabb, „nulladik” parancsolat. A szeresd felebarátodat, mint tenmagad. Mégpedig azért, mert magában hordta a szeretetet. A derűvel, a humorral, a bibliai tájak édeni ragyogásával együtt. Nem csupán a Golgota messzire vetülő árnyékát. Pilinszky műve szenvedéstörténet: Bach passióinak komorságával. Vasadi Péternél erősebbek Händel Messiásának hangjai, a királyok királyáról. A diadaléneket azonban nem a King’s College énekkara adja elő – függélyes ívek alatt –, hanem Szent Ferenc dúdolgatja magában, míg a hőésésben az Úr házát építi kövekként.

Íme tehát, a Döbrentei Kornél „kiprovokálta” kórházi történet: „Mindenki szenved. A kis névtelen, futkosó emberkék és a szerfölkött Nagy Író Urak is. Ebben is egyek vagyunk. De azért megkérdezném egyiktől-másiktól: hordtál-e már ki meleg fogású, színig véres hüggel teli kacsát szobatársad ágya alól,

hasadra szorított tenyérrel, tudván, hogy ezt más nem teheti meg, csak te, mivel minden éjszakai nővért azonnal az intenzívra szólítottak. Öblítetted már? Kívül-belül? Szaggató sebbel totyogtál-e már oda harmadik szobatársadhoz, mert az rémálmában tépni kezdte végigkötözött lábán a fáslit, mely 32, ismétlem harminckét kisebb-nagyobb metszést fogott össze s földött le? S kérlelted: »G.! Ne tegyen kárt magában, nem tudunk segíteni!« Ott rimázkodtunk neki hárman, míg végre engedékenyen elaludt, de mi alig álltunk a lábunkon. Etetted-e már a másikat, kiskanállal meregetve szájába a híg borsófőzeléket? Olvastál-e neki a könyvből egy-egy lapot, mert ő maga már nem tudott, bár szeretett volna, mondván: hogy a francba figyeljek a sorokra, mikor tűz folyik az ereimben?”

Ez nem Krisztus szenvedéstörténete. A fásli nem az a gyolcs, amelybe Arimateai József tekeri a Megváltó testét. A lényeg azonban azonos. Az Alfa és Omega pont közötti megváltástörténet része. Profán szakralitás, amit azok értenek, akiknek véredényeiben máig ott cirkulál a kétezer éve kiömlött vér.

A Mont Blancot szépnak látni – Pilinszky szerint –, ahhoz nem kell különös képesség, de egy véres köpést, ahhoz igen. A krisztusi szenvedést magasztosnak látni, ehhez sem kell rendkívüli adottság. De a Megváltó szenvedő arcát az embertárs gyötrődő arcmásában megpillantani, ahhoz igen. Vasadi Péter azon kevesek közé tartozott, akik látták, így hát megmutathatták a köznapok szakralitását. A lét keresztény esztétikáját. Magyarul: szépségét. A teremtést átszövő szentséget, ami a keresztény hitet legmélyebben jellemzi.

A legmagasabb mellett a legmélyebbet kereste. A mindennapok kegyelméről beszélek, amiről, azt hiszem, Vasadi Péter sokunknál többet tudott.

Búcsúzóul szokás elrebegni: a költő az öröklétbe távozott. Vasadi Péter azonban, úgy gondolom, eleve ott időzött. Nem a kronosz és a kairosz különbségére gondolok, hanem Duns Scotus felfogására, aki szerint az örökkévalóság „mostja” együtt létezik a pillanat „mostjával”. Az örökkévalóság az idő minden részében megnyilvánul. Ez Vasadi Péter számára a megváltás pillanata, ami a létezés egészét átjárta, ahol az idő kezdődik és végződik.

Búcsúzzunk hát, méltón! Áldjon Isten, költő! Pillants ránk vissza időnként időtlen derűddel.